

ROHKEUS
LÄHEISYYS
SUJUVUUS

5.9.2018

1/9

ALep

PUKKILAN KUNTA

PERUSOPETUS

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Päivitetty 4.9.2018

PUKKILA

Pukkila. Lähellä. Ihana ja idyllinen. Turvallinen. Puhdas asua ja elää.
PUKKILAN KUNTA • 07560 PUKKILA • palvelupiste@pukkila.fi • www.pukkila.fi

SISÄLTÖ

Kiusaamisen tunnistaminen

Kiusaamisen määritelmä
Kiusaamisen muodot
Kiusaamisen roolit
Milloin kiusaaminen on rikos?

Koulun ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Välituntivalvonta
Kummioppilastoiminta
Välkkäritoiminta

Kiusaamiseen puuttuminen

Kuka puuttuu kiusaamiseen
Toimintamalli kiusaamistapausten käsittelyssä KiVa Koulu –malliin pohjautuen
Mitä huoltaja voi tehdä Yhteistyö viranomaisten kanssa
Suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen
Suunnitelman päivittäminen ja toteutumisen seuranta

Kiusaamisen tunnistaminen

Lähtökohta

Perusopetuslain 29 §:n mukaan jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Opiskeluympäristön turvallisuus pitää sisällään sekä fyysisen, psyykkisen että sosiaalisen turvallisuuden. Lähtökohta on, että jokaisen koulussa työskentelevän – niin lapsen kuin aikuisenkin – on saatava tehdä työnsä rauhallisessa ja turvallisessa ympäristössä sekä ilmapiirissä. Erilaisuuden hyväksyminen, toisten mielipiteiden ja arvojen kunnioittaminen ovat tärkeitä asioita.

Kiusaamisen suhteen koulussa on nollatoleranssi. Jokainen kiusaamistapaus otetaan vakavasti, ja kiusaamistapausten käsittely tapahtuu mahdollisimman nopeasti. Koulu ei voi käsitellä selvästi kouluajan ulkopuolella vapaa-ajalla tapahtuneita konflikteja tai kiusaamistapauksia. Koulu voi olla kuitenkin mukana näidenkin asioiden selvittelyssä silloin, kun niiden vaikutukset ovat nähtävissä myös koulussa. Koulukiusaamisen osalta tavoitteena on kiusaamisen ennaltaehkäiseminen, kiusaamistapausten löytäminen sekä mahdollisimman nopea asiaan puuttuminen.

Kiusaamisen määritelmä

Koulukiusaamisen tunnistamisessa on tärkeää, että sekä koulun henkilökunta, huoltajat että oppilaat tietävät, mikä on koulukiusaamista ja mikä ei. Koulukiusaamisella tarkoitetaan sitä, että joku oppilas joutuu yhden tai useamman muun oppilaan toistuvan loukkaamisen, vahingoittamisen ja/tai syrjimyksen kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun. Kiusaamisen määritelmässä korostuvat yleisesti toistuvuus, tahallisuus sekä kiusaajan ja kiusatun välinen voimasuhteiden epätasapaino (=alisteisuus). Näiden lisäksi on tulee ottaa huomioon kiusaamisen kohteeksi joutuneen oma, subjektiivinen kokemus, sillä jokainen kokee kiusaamisen omalla tavallaan. Se, mikä toiselle on vain hauskaa pilaa tai viatonta leikkiä, saattaa toisesta tuntua jopa väkivallalta. Koulun aikuisten tehtävänä on selvittää tilanteet niin, ettei kenenkään tarvitse tuntea oloaan turvattomaksi koulussa.

Kaikki koulussa tapahtuva aggressiivinen käyttäytyminen ei ole kiusaamista. Kiusaamiseksi ei lasketa lasten keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, hännämistä tai satunnaista haitantekoa. Nämä tilanteet ovat yleensä hetkellisiä ja niiden kohteeksi joutuvat lapset vaihtuvat. Ristiriidat ja erimielisyydet ovat väistämätön osa inhimillistä vuorovaikutusta ikään katsomatta. Lapsilla konfliktien todennäköisyys on suurempi kuin aikuisilla, koska lasten ja nuorten sosiaaliset taidot ovat vielä kehittymässä. Koulun aikuisten tehtävänä on luonnollisesti puuttua kaikkeen aggressiiviseen käyttäytymiseen riippumatta siitä, täyttääkö kyseinen käytös kiusaamisen määritelmän ja tunnusmerkit vai ei. Kiusaamisen käsitteen määrittelemisen on kuitenkin tärkeää siksi, että kiusaaminen on tyyppillinen esimerkki ryhmäilmiöstä, joka edellyttää toisenlaisia puuttumismalleja kuin muut koulun ongelmatilanteet.

Häirintä tarkoittaa tässä yhteydessä toisenlaista käyttäytymistä kuin kiusaaminen. Häirinnällä tarkoitetaan laaja-alaisempaa toimintaa, joka voi kohdistua paitsi yksittäiseen henkilöön, myös kokonaiseen ryhmään. Häirinnällä voi olla merkittäviä seurauksia koko yhteisön hyvinvoinnin kannalta.

Kiusaamisen muodot

Kiusaaminen jaetaan useimmiten suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen.

Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan uhrin fyysistä ja verbaalista satuttamista. Fyysinen satuttaminen voi olla esimerkiksi lyömistä, tönimistä tai potkimista. Fyysistä kiusaamista on myös urheiluksi tai leikiksi naamioitu väkivalta. Fyysisenä kiusaamisena pidetään myös uhrin omaisuuden tai esimerkiksi koulutöiden varastamista, piilottamista tai tuhoamista. Verbaalinen satuttaminen puolestaan ilmenee muun muassa loukkaavana nimittelynä, uhkailuna, pakottamisena ja kiristämisenä sekä kiusatun olemuksen, ulkonäön tai käyttäytymisen pilkkaamisena ja kiusatun naurunalaiseksi tekemisenä.

Epäsuoralla kiusaamisella tarkoitetaan kohteen satuttamista kiertoteitse vahingoittamalla hänen vuorovaikutussuhteitaan tai sulkemalla hänet pois joukosta. Epäsuora kiusaaminen voi olla esimerkiksi uhrin arvostelemista hänen selkänsä takana tai vahingollisten juurujen ja perättömien juttujen levittämistä. Epäsuora kiusaaminen on usein hyvin hienovaraista ja vaikeasti havaittavaa. Tällaisia kiusaamisen muotoja ovat muun muassa vihjaileminen, monimerkitykselliset viestit, joiden todellinen tarkoitus aukeaa vain tietyille oppilasryhmälle, sekä vuorovaikutusnormien rikkominen, kuten tervehtimättä tai vastaamatta jättäminen.

Koulussa alkanut kiusaaminen voi jatkua myös virtuaalisesti (netissä tai puhelimen kautta) – tai päinvastoin. Virtuaalisen kiusaamisen muotoja ovat identiteettivarkaudet, erilaisten pelihahmojen kautta tapahtuva kiusaaminen, irc- ja chat-gallerioissa tapahtuva kiusaaminen tai kännykkä- ja nettikiusaamisen yhdistäminen.

Kiusaaminen on erilaista tytöillä ja pojilla: tytöt kiusaavat pääasiassa hienovaraisemmin lähinnä puhumalla ilkeyksiä selän takana ja sulkemalla kiusatut porukan ulkopuolelle. Kiusaaminen on usein niin näkymätöntä, että aikuisen on sitä vaikea huomata. Poikien joukossa kiusaaminen on usein aggressiivisempaa, fyysisempää ja myös väkivaltaisempaa.

Kiusaamisen ilmenemismuoto ei ratkaise sitä, onko kyseessä varsinainen kiusaaminen vai ei. Ratkaisevaa asiassa on toiminnan systemaattisuus eli se, että yhdelle ja samalle lapselle aiheutetaan toistuvasti ja tahallisesti mielihahaa ja hän ei pysty puolustamaan itseään.

Kiusaamisen roolit

Kiusattu ja kiusaajat eivät ole ainoita mukanaolijoita kiusaamistilanteessa. Kiusaaminen koskettaa koko ryhmää, ja kiusaaja tarvitsee ryhmää 'näytöksilleen' voidakseen jatkaa kiusaamista. Kiusaaja hakee kiusaamalla asemaa ja tunnustusta ryhmässä, ja kiusaajan ympärille muodostuva ryhmä pysyy koossa kiusatun kustannuksella. Myös pelko pitää ryhmää koossa, pelko siitä, että itse joutuisi kiusatuksi kiusattua puolustaessaan. Kiusatussa itsessään ei ole syytä, vaan ryhmä keksii syyn. Näin ollen kiusatuksi voi joutua kuka tahansa.

Kiusaajan ympärillä olevassa ryhmässä on mukana kiusaajan apureita, vahvistajia eli kannustajia, ulkopuolisia eli hiljaisia hyväksyjä sekä kiusatun puolustajia.

Uhrin tai kiusatun roolissa oleva oppilas on toistuvan, tahallisen ahdistelun kohteena. Kiusaaja on koko prosessin käynnistäjä. Hän aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää tai jopa pakottaa muita oppilaita mukaan kiusaamiseen.

Kiusaamiseen saattavat syyllistyä tavalliset, mukavat lapset, jotka ryhmässä käyttäytyvät ilkeästi yhtä ryhmän jäsentä kohtaan. *Apuri* on yleensä mukana

kiusaajan seurana tai avustajana. Hän harvoin on aloitteentekijänä, mutta lähtee mukaan helposti.

Vahvistaja antaa kiusaajalle myönteistä palautetta olemalla yleisönä, kannustamalla kiusaajaa, nauramalla jne.

Puolustaja asettuu kiusatun oppilaan puolelle ja yrittää saada toiset lopettamaan kiusaamisen. Hän pyrkii tukemaan kiusattua eri tavoin ja kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

Ulkopuolinen ei juurikaan puutu tapahtumiin, vaan pysyttelee mieluummin sivummalla tapahtumista. Ulkopuolinen näkee kaiken, mutta pysyy taustalla ja vaikenee. Samalla hän kuitenkin huomaamattaan hyväksyy ja mahdollistaa kiusaamisen.

Kiusaamiseen osallistuvat nekin, jotka eivät uskalla puuttua, ehkä peläten itsekkin joutuvansa kiusatuksi. Useimmiten nämä oppilaat ovat asenteiltaan kiusaamista vastaan ja toivovat kiusaamisen loppuvan. Ryhmässä he kuitenkin toimivat tavalla, joka myötävaikuttaa kiusaamisen jatkumiseen. *Tästä syystä kiusaamisen vastaiset toimet tulee suunnata koko ryhmään*, ei vain itse kiusaajiin. Luokkatovereihin vaikuttamalla voidaan vähentää kiusaajan saamia sosiaalisia palkkioita ja tätä kautta hänen motivaatiotaan kiusata.

Milloin kiusaaminen on rikos?

Kiusaaminen on rikollista toimintaa, kun se täyttää lainsäädännössä rikokselle asetetut tunnusmerkit. Kiusaamiseen voidaan soveltaa mm. kunnianloukkaukseen, laittomaan uhkaukseen, lievään pahoinpitelyyn ja pahoinpitelyyn liittyviä lainpykäläiä. Myös kiusaajan rikoskumppanina, avunantajana ja yllyttäjänä toimiminen ovat lain mukaan rangaistavia tekoja.

Vaikka rikoslain mukaan nuoren rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana, jo tätä nuorempi on kuitenkin vahingonkorvausvastuussa aiheuttamastaan vahingosta. Jos alaikäinen on aiheuttanut toiselle vahingon, voidaan hänet tuomita maksamaan uhrille täysi korvaus. Korvaus voidaan tarvittaessa periä hänen ensimmäisestä palkastaan lähtien.

Kiusaaminen voi olla *laiton uhkaus*. Se saattaa olla suullista uhkailua, se voi olla kirje, tekstiviesti tai sähköposti tai fyysistä uhkailua esim. aseella. Uhkaus kohdistuu henkilön fyysiseen tai henkiseen koskemattomuuteen. Laittoman uhkauksen rangaistusasteikko vaihtelee sakosta kahteen vuoteen vankeutta. Uhkaus on asianomistajarikos eli uhri päättää rikosilmoituksen tekemisestä.

Perättömien tietojen levittäminen tai toista häpäisevien asioiden kertominen voivat olla rangaistavia, jos teot täyttävät *rikoslain kunnianloukkauksen tunnusmerkit*. Kunnianloukkaukseen voi syyllistyä esittämällä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että se vahingoittaa loukattua tai aiheuttaa tälle kärsimystä esim. jos loukattu joutuu halveksunnan kohteeksi. Kunnianloukkaus on rikos, josta voi saada enintään kuusi kuukautta vankeutta tai lievemmässä tapauksessa 6-30 päiväsakkoa.

Ruumiillinen väkivalta tai toisen terveyden vahingoittaminen ovat rikoksia, jotka täyttävät *pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkit* ja jotka poliisi tutkii aina, vaikkei uhri haluaisikaan tekijälle rangaistusta. Rangaistuksena voi olla sakoista kahteen vuoteen vankeutta. Lievässä

pahoinpitelyssä aiheutetaan toiselle fyysistä kipua, josta ei jää pysyvää jälkeä esim. läimäytys kasvoille, tukistaminen tai töniminen. Lievä pahoinpitely on asianomistajarikos, eli kiusatun vanhemmat tekevät tutkintapyyntöä poliisille. Rangaistuksena on sakkoja.

Koulun ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Järjestyssäännöt ja yhteisesti sovitut toimintatavat

Koulumme järjestyssäännöt päivitetään jokaisen lukuvuoden syksyllä. Oppilaat ja huoltajat ovat mukana järjestyssääntöjen laadinnassa. Järjestyssäännöt ovat luettavissa kunnan nettisivuilla. Säännöt käydään läpi luokissa ainakin lukuvuoden alkaessa ja lukuvuoden mittaan tarvittaessa.

Koulun aikuiset noudattavat yhteisesti sovittuja toimintatapoja välitunneilla, ruokailussa ja yhteisissä tilaisuuksissa. Aikuiset ohjaavat oppilaita toimimaan yhteisten sääntöjen mukaan.

Välituntivalvonta

Koulussamme välituntivalvonnassa on yksi valvoja, joka vastaa välituntien turvallisuudesta. Välituntialue on tarkasti määritelty ja lasten tiedossa. Välituntivalvontaa koskevista ohjeista ja yhteisistä pelisäännöistä on päätetty opetushenkilöstön kesken. Sääntöjä tarkastetaan ja muutetaan aina tarvittaessa.

Välituntitoiminta

Oppilaita kannustetaan aktiiviseen toimintaan välitunneilla leikkien, pelien ja yhteisen toiminnan muodossa. Välituntitoimintaan on hankittu erilaisia mailoja, palloja ja muita liikuntaan sopivia välineitä.

Kiusaamiseen puuttuminen

Kuka puuttuu kiusaamiseen?

Aikuinen, joka saa tietää kiusaamisesta, on velvollinen puuttumisen asiaan. Huoltaja, joka saa tietää kiusaamisesta, on velvollinen ilmoittamaan asiasta luokanopettajalle tai rehtorille. Myös oppilailla on velvollisuus kertoa kiusaamisesta vanhemmille, opettajalle, rehtorille tai muulle aikuiselle. Oppilasta kannustetaan kertomaan kiusaamisesta jollekin aikuiselle.

Kun aikuinen huomaa kiusaamistilanteen, hänen on puututtava siihen välittömästi. Mahdollisimman varhainen puuttuminen kiusaamistapauksiin on tärkeää, jotta ongelmat eivät pääsisi kärjistymään. Kiusaamistapauksen tultua ilmi on kodin ja koulun aikuisten yhteistyö tärkeää.

Toimintamalli kiusaamistapausten käsittelyssä

Kun saamme tietoa kiusaamisesta, toimimme seuraavasti:

Tieto kiusaamisesta tulee opettajalle tai ohjaajalle. Tiedon saanut opettaja selvittää, onko kyse systemaattisesta kiusaamisesta. Mikäli kyseessä on tapaus, jota ei voida määritellä kiusaamiseksi (esim. lasten keskinäinen erimielisyys), selvitetään asia ilman opettajaa tai opettajan avustuksella.

Jos kyseessä on systemaattinen kiusaaminen, aloitetaan selvityskeskustelut:

Keskustelu kiusatun kanssa:

- selvitetään, mitä on tapahtunut (ketkä kiusaavat, miten, missä, milloin jne.)
- vakuutetaan, että kiusaamisen ilmitulo on oikein ja että kiusatun turvallisuudesta pidetään huolta
- mietitään yhdessä, olisiko kiusatulla luokassa/koulussa tukijoita
- kerrotaan, miten asiassa edetään
- vaaditaan, että kiusattu tulee heti kertomaan, jos kiusaaminen jatkuu

Keskustelu kiusaajan/kiusaajien kanssa :

- kerrotaan, mitä on tullut ilmi
- annetaan mahdollisuus kommentoida asiaa
- kerrotaan, että koulussamme ei hyväksytä kyseistä toimintaa eikä muutakaan kiusaamista ja pyritään saamaan kiusaajalle ymmärrys siitä, miltä kiusatusta tuntuu
- pyritään siihen, että tekijä itse ehdottaa, mitä voisi tehdä tilanteen korjaamiseksi
- vaaditaan, että kiusaaminen loppuu heti ja kerrotaan, miten tilannetta seurataan o kiusaajien kanssa keskustellaan yksitellen ja huolehditaan, että he eivät pääse keskustelemaan keskenään ennen selvityskeskustelua

Yhteinen tapaaminen kaikkien osapuolten kesken, mikäli mahdollista:

- lyhyt keskustelu, jossa kiusaaja/kiusaajat pyytävät kiusatulta anteeksi ja kertovat, mitä ovat luvanneet
- sovitaan seuranta-aikataulusta: kuka vastaa seurannasta ja milloin

Seuranta:

- Seurannasta vastaava aikuinen keskustelee kiusatun kanssa. Mikäli tämä kertoo kiusaamisen loppuneen, asian katsotaan olevan loppuun käsitelty. Oppilasta neuvotaan vielä tulemaan kertomaan heti, jos jotakin uutta asiassa ilmenee tai jos kiusaaminen alkaa uudelleen.
- asiaa hoitanut opettaja kyselee myöhemminkin aika ajoin kiusatulta, onko asia edelleen tältä osin kunnossa.

Selvityksestä laaditaan aina muistio, jota säilytetään oppilastietoja-kansiossa.

Selvityskeskustelusta ilmoitetaan sekä kiusatun että kiusaajan/kiusaajien huoltajille. On tärkeää kertoa kiusatun huoltajille, että kiusaamiseen on puututtu ja tilannetta seurataan tarkasti, ja kiusaajan/kiusaajien huoltajille, että heidän lapsensa on myöntänyt rehellisesti kiusanneensa ja haluaa kantaa vastuunsa.

Jos kiusaaminen jatkuu, voidaan vielä toisen kerran palata asian selvittelyyn opettajan toimesta. Jos kiusaaminen toisen selvittelykerran jälkeenkin jatkuu, asiaa käsitellään yhdessä kiusatun, kiusaajan/kiusaajien ja heidän huoltajiensa ja kyseisten lasten opettajien kanssa tai tarvittaessa oppilaan tueksi kootussa monialaisessa asiantuntijaryhmässä.

Jos kaikista em. toimenpiteistä huolimatta kiusaaminen edelleen jatkuu, koulun keinoina ovat kirjallinen varoitus, määräaikainen erottaminen tai rikosilmoitus poliisille. Kaikista em. toimenpiteistä laaditaan muistio, jota säilytetään koulun oppilastietoja-kansiossa

Mitä huoltaja voi tehdä?

Huoltajat voivat ehkäistä koulukiusaamista erilaisin tavoin:

- Lapsen kertomus kiusaamisesta on aina otettava vakavasti.
- Kiusaamisesta kannattaa keskustella kotona, vaikka asia ei omaa lasta koskettaisikaan. Huoltajien on tärkeää kertoa lapselleen, että he eivät hyväksy minkäänlaista kiusaamista. Lapselta on hyvä kysellä, millaisia havaintoja hän on tehnyt luokkassaan/koulussaan, esim. jätetäänkö joku aina yksin tai joutuuko muuten toisten kiusaamaksi ja miten oma lapsi tuolloin toimii. Kannattaa yhdessä pohtia, miltä kiusatusta tuntuu. Onko kiusatulla puolustajia? Jos ei ole, olisiko oma lapsi kavereineen niin rohkea, että asettuisi puolustamaan kiusattua? Lasta on hyvä kannustaa kertomaan kiusaamisesta aina aikuiselle, oli se sitten itseän tai muihin kohdistuvaa, koska muuten sitä ei saada loppumaan.
- Oman lapsen ystävyyssuhteita luokkatovereihin ja muiden luokkien oppilaisiin kannattaa tukea.
- Lapsen nettikäyttäytymistä on tärkeää seurata.
- Luokan järjestämiin tilaisuuksiin ja muihin huoltajiin tutustuminen kannattaa. Huoltajien keskinäinen yhteistyö ehkäisee kiusaamista. Myös kiusaamisasioita on yleensä helpompi alkaa käsitellä, jos tuntee ennestään lapsen kavereiden vanhempia.
- Vapaa-ajalla tapahtuvien kiusaamistapahtumien selvittelyvastuu on huoltajilla. Toivomme huoltajilta yhtä napakkaa otetta tapausten selvittämiseksi kuin mitä koulullammekin on. Jos kiusaamistapahtuma vaikuttaa koulunkäyntiin, on opettajan hyvä olla siitä tietoinen.
- Kiusaaminen on asia, jossa aikuisten välinen avoin yhteistyö on välttämätön edellytys kiusaamisen lopettamiseksi. Sekä koti että koulu voivat toiminnallaan estää kiusaamista ja olla mukana kiusaamistapausten selvittelyssä. Koulun tai toisten huoltajien syytely ei auta; se vie pohjan yhteistyömahdollisuuksilta ja siten kiusaamisen lopettamiselta.

Kodin ja koulun yhteistyö

Luottamuksellinen ja avoin yhteistyö on tärkeää kiusaamisen ehkäisyssä sekä ilmenneiden kiusaamistapausten selvittelyssä. Jos lapsi kertoo kotona koulussa tapahtuneesta kiusaamisesta, toivotaan huoltajien ottavan yhteyttä kouluun. Myös koululta ollaan yhteydessä koteihin mahdollisissa kiusaamistapauksissa. Tarvittaessa huoltajat voidaan kutsua koululle selvittämään asiaa. On tärkeää, että molemmat osapuolet ovat ajan tasalla kiusaamistapausten käsittelyssä.

Kiusaamistapaukset ovat monesti pitkään jatkuvia ja usein aikuisilta näkymättömiin jääviä tapahtumia. Kovan paineen alla lapsi ei välttämättä osaa tai uskalla tuoda asiaa aikuisen tietoisuuteen. Siksi sekä huoltajilta että opettajilta ja muilta koulun aikuisilta vaaditaan herkkyyttä ja taitoa nähdä kiusaaminen ja siihen liittyvät ongelmat. Rakentava keskusteluyhteys kodin ja koulun välillä kiusaamistapauksen tultua julki on tärkeää.

Opettaja, joka päivittäin on tekemisissä lapsiryhmänsä kanssa, ymmärtää sen dynamiikasta asioita, joista huoltajilla ei ole tietoa. Lasten roolit luokkaryhmässä voivat olla erilaisia kuin ne ovat kotona tai kotipihan kaveriporukassa. Huoltajista kukaan ei yleensä tunne kaikkia luokan oppilaita saati sitten tapaa näitä ryhmänä. Siksi koulu on avainasemassa ryhmään vaikuttamisessa. Huoltajat taas tuntevat omat lapsensa perusteellisesti ja luovat kotona pohjan lapsen vuorovaikutustaidoille, ryhmässä toimimiselle, empatialle, erilaisuuteen suhtautumiselle ja suvaitsevaisuuden kehittymiselle. Sekä koti että koulu voivat omalla toiminnallaan estää kiusaamista ja olla mukana kiusaamistapausten selvittämisessä. Parhaaseen lopputulokseen päästään toimivalla työnjaolla ja yhteistyöllä. Yhteistyön sujumisen kannalta on tärkeää, että kumpikin osapuoli kunnioittaa toisiaan ja tiedostaa, että kummallakin on mahdollisuus vaikuttaa kiusaamisen vähentämiseen.